

УДК 111.852:007

Олена Свінціцька

ЕСТЕТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТА ЛІНГВОЕСТЕТИЧНЕ МАНІПУЛЮВАННЯ В ЗОБРАЖАЛЬНІЙ ЕСТЕТИЦІ В ЗМІ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Розглянуто специфіку способів творення позитивного образу людини із особливими потребами в сучасних засобах масової інформації, зокрема на прикладах українського мас-медійного простору. Досліджено способи творення таких мас-медійних продуктів та їх гуманістичний потенціал, а саме лінгвоестетичного маніпулювання та естетичного моделювання. Проаналізовано специфіку естетичного моделювання в практиці зображальної естетики сучасних ЗМІ. Запропоновано до ужитку поняття естетичної інформації комунікативного акту для означення особливостей лінгвоестетичного маніпулювання громадською думкою в журналістському повідомленні і поняття «лінгвоестетичне маніпулювання».

Ключові слова: естетичне моделювання, лінгвоестетичне маніпулювання, журналістське повідомлення, мас-медійний образ людини з особливими потребами, естетична інформація комунікативного акту.

Характерною особливістю сучасної гуманітаристики є тенденція до міжнаукового взаємозв'язку, який відкриває значні можливості для всебічного аналізу процесів в інформаційному суспільстві. Водночас за умов, коли «світ став здобиччю знань, залишивши для нас харизму питань» (С. Кримський), не можна не відзначити певні пріоритети. У першу чергу, це інтерес до нової просторово-часової основи буття суспільства, ніби перевідкриття простору як конкретної комунікативної форми існування творів арт-практик в умовах інформаційного універсуму; увага провідних науковців до процесів візуальної комунікації чи нових технік візуалізації, які містять у собі новий ракурс «бачення» людського життя і буття суспільства. Простежується й значний інтерес до естетичного та його проявів в повсякденні людини, враховуючи як соціальний запит на його експлуатацію з позицій комерційного успіху в просуванні товару чи послуги, так і його гуманістичний потенціал, закладений його природою.

Актуальність дослідження зумовлена потребами сучасних візуальних арт-практик, насамперед, підвищенням ролі зображальної естетики в ЗМІ в житті суспільства.

Науковий інтерес до проблем естетичного моделювання як чинника зображальної естетики в ЗМІ зумовлений його місцем та роллю в житті інформаційного суспільства і особистості в умовах глобалізації. За цих умов естетичне моделювання може виявитися одним із дієвих чинників зупинення дегуманізації «життєвого світу людини» в умовах існування технотронно орієнтованого соціуму. Потребує актуалізації й розробки у вітчизняній лінгвістиці, теорії соціальних комунікацій, естетиці й питання лінгвоестетичного маніпулювання в комунікативному акті.

Варто вказати, що проблема естетичного моделювання знаходиться ніби на периферії інтересу сучасної вітчизняної гуманітаристики – естетичної теорії, технічної естетики, теорії дизайну, мистецтвознавства, соціальних комунікацій. Тому цієї проблеми науковці торкаються побічно, в контексті розгляду іншої проблематики. З-поміж них варто звернути увагу на дослідження українського естетика, мистецтвознавця і культуролога О. Оніщенко: у монографії «Художня творчість: проект неklasичної естетики» нею звернуто увагу на метод моделювання як засадничий для естетичної теорії та художньої, мистецької практики. І зауважено, що його засадничі принципи і аргументація ще не знайшли належного теоретичного аналізу, а застосування має характер стихійного і не артикульованого процесу при формотворенні артефактів, творенні матеріалів мистецької практики чи утворенні художніх образів [1]. Поняття художнього моделювання вжито В. Бранським для характеристики особливостей процесу творення художнього образу як «виразної умоглядної моделі» [2, с. 128]. Торкається питання методу естетичного моделювання український естетик та культуролог О. Поліщук, звернувши увагу на його зв'язок із ціннісним вектором образної стратегії мислення людини в умовах цивілізаційних зрушень сучасності, як «інологіки» по відношенню до логіки дискурсу на основі розсудкової дії [3]. На зрушення у формотворчих процесах практики дизайну і кіномистецтва звернуто увагу Н. Сладкевичем, яким вказано, що перехід від художнього моделювання до комп'ютерних технологій спричинили нові явища у візуальній культурі теперішнього соціуму, мережеві комунікації породжують нові форми естетичного досвіду людини. Крім того, ним

зазначено про естетосферу комп'ютерного моделювання, як «розширення меж естетичної діяльності дизайн-проектування» [4, с. 3].

Предметом даного дослідження виступає специфіка естетичного моделювання непрямого інформаційного субстрату журналістського повідомлення візуальними засобами, а також особливості естетичної інформації як його зображально-естетичного компонента. Дане питання відноситься до малодосліджених у сучасній вітчизняній і зарубіжній науці, проте має значний евристичний потенціал і практичний вектор реалізації. Особливо значущим воно видається для розвитку теоретико-методологічних засад зображальної естетики ЗМІ. Не артикульованим вітчизняною гуманітаристикою виступає й питання лінгвоестетичного маніпулювання в комунікативному акті.

Наукова новизна полягає у визначенні естетичного моделювання як процесу, продукту і результату споглядально-чуттєвого, художньо-емоційного відображення будь-якого предмета дійсності в більш досконалії формі; аналізі естетичного моделювання як чинника зображальної естетики в ЗМІ та способу розширення меж естетичної діяльності в інформаційному/інформатизованому середовищі; розгляді естетичного моделювання як способу естетизації інформаційного середовища, результатом якого є створення віртуальної реальності; поглибленні уявлення про зображальні компоненти естетичної інформації повідомлення ЗМІ. Крім того, запропоновано до ужитку поняття лінгвоестетичного маніпулювання для характеристики сугестивних процесів в комунікативному акті, ґрунтованих на особливостях естетичного сприйняття людиною дійсності, а також поняття «естетична інформація комунікативного акту» для означення особливостей лінгвоестетичного маніпулювання громадською думкою в ЗМІ.

Значущість для цієї розвідки має концепт естетичної інформації, напрацьований українським естетиком, філософом і культурологом О. Поліщук у монографії «Художнє мислення: естетико-культурологічний дискурс», який поглиблено у цій розвідці. Висновки дослідження можуть бути використані для подальшого аналізу сучасних проблем зображальної естетики в ЗМІ, інформаційного середовища та розвитку людини в умовах антропологічного імперативу.

Сучасне життя людини пронизане багатьма естетичними інтуїціями чи неусвідомленими, проте оціненими як очевидні, безпосередні вбачання естетичного сенсу в різноманітних людських діях та їх опредметнених наслідках. Безперечно, мистецтво є головним, але не єдиним носієм естетичного в культурі і житті людини. На сьогодні царина арт-практики соціуму давно вийшла за межі мистецтва. Процес естетизації життя і безпосереднього предметного оточення людини стає способом її існування. Розмаїття сучасних проявів феномена естетичного моделювання засвідчує, як видається, посилення прагнення людини і соціуму до різноманіття, оскільки нудьга стає все більш небезпечним супутником сучасника.

Естетичне моделювання, на наш погляд, варто розглядати як особливу форму духовно-практичного освоєння дійсності людиною, як процес, продукт і результат споглядально-чуттєвого, художньо-емоційного бачення будь-якого предмета дійсності в більш досконалії формі заради отримання чуттєвої насолоди. Звідси виходить, що естетичне моделювання є вихідною точкою побудови естетичної картини світу. Проте естетичне моделювання зосереджується на людських переживаннях, навіть якщо вони межують з конфліктами з іншими духовними феноменами як пізнання, моральний ригоризм тощо. Наслідком естетичного моделювання є естетичний досвід як сукупність не утилітарних інтуїтивно дійових відносин суб'єкта до реальності, що мають споглядальний та водночас ігрово-розважальний сенс, такий, що виражає, зображує декорує тощо. Естетичний досвід, який отримує людина завдяки спогляданню результатів естетичного моделювання, допомагає їй усвідомити своє місце в інформаційному Універсумі, відчутти себе органічною частиною Природи, такою, що не зливається з нею, а має свою особистісну самобутність у загальній структурі буття. Проте слід враховувати і його антипод: художнє моделювання квазіестетичних цінностей, досвіду, структур буття у сучасника, наслідком яких є дегуманізація людського існування.

Розглянемо приклади естетичного моделювання в практиці ЗМІ, звернувши увагу на особливості їх естетико-зображального підґрунтя. Найперше, це повідомлення з вісьмома світлинами «Батьки вигадують унікальні маскарадні костюми для своїх дітей-інвалідів» [6]. У повідомленні <http://tsn.ua/foto/batki-vigaduyut-unikalni-maskaradni-kostyumi-dlya-svoyih-ditey-invalidiv.html> йдеться про те, що виготовляючи костюми піратів, гонщиків, діджеїв, Бетмена на бетмобілі, батьки намагаються зробити життя дітей з обмеженими можливостями більш щасливим. Але показово, що суспільний резонанс від акції відбувся після розміщення у мережі фото маленького Картера, якого батьки вбрали як продавця морозива (це естетично привабливий мас-медійний образ людини з особливими потребами). Цю ідею та спосіб подачі інформації про людину із особливими потребами підхопили інші та стали створювати креативні костюми для своїх дітей у інвалідних візках. Однак, найважливіша інформація цього повідомлення міститься саме на фотографіях, і це за природою естетична інформація, проте комунікативного плану. Саме на них можемо споглядати результати естетичного моделювання, але також і лінгвоестетичного маніпулювання громадською думкою, враховуючи заголовки та ключові слова супровідного тексту. На усіх восьми фотографіях зображені діти в інвалідних візках, які завдяки вдалим дизайнерським рішенням батьків впадають в поле зору в

останню чергу. На цих світлинах ми бачимо, як технічний план (інвалідна коляска) затінено естетичним (костюм) чи як технічний план композиції органічно доповнюється естетичним і надає йому особливого значення. Так завдяки «приховуванню» інвалідної коляски за паперовою стійкою діджея, кораблем, будиночком для песика, бетмобілем, тачкою, буфетом з морозивом на колесах створюється відчуття органічності образу моделі – дитини чи підлітка із особливими потребами, внаслідок естетичного моделювання. На цих світлинах через форму зображення ніби проявляється духовний стан діток з обмеженими можливостями. Тут ми «...бачимо ззовні й не бачимо, а відчуваємо зсередини» [7, с. 49].

Ще одним яскравим прикладом естетичного моделювання є роботи швейцарського фотохудожника Джона Вільгельма, який називає себе «фотоголіком» [8]. На своїй сторінці у Фейсбук він пише, що (якщо не вважати його сім'ю і друзів, звичайно) фотографія і «Фотошоп» для нього все в цьому житті. Швейцарський фотохудожник зізнається, що обожає малювати і фотографувати. Перекручуючи знімки і реальність, Джон створює парадоксальні фото-арти. (Нагадаємо, що фото-арт – це вид сучасної художньої творчості, суміжний з фотомистецтвом, але який більш активно впроваджується в реальний простір людського життя. На відміну від гіперреалізму, що імітує фото засобами живопису і графіки, у фото-арті фотографія уподібнюється концептуальному об'єкту, що становить особливу серію, частину енвайронменту або спогад про яку-небудь мистецьку акцію, яку неможливо показати широкій публіці безпосередньо, «живцем»). Але показовим видається те, що Джон у фотосправі – самоучка. Свою любов до фотографії він успадкував від батька, досвідченого хобі-фотографа, який створив, принаймні, дві місцеві асоціації фотографії. «Я виріс в оточенні камер, журналів, об'єктивів, саморобних камер схову, темних кімнатах і смішних весіль», – пише майстер у царині зображальної естетики. «Мене тоді не хвилювали фільми і процеси розвитку. Важливість фотографії перетворилася на радість, коли я взяв до рук свій перший цифровий фотоапарат», – наголошує він про спонуки свого способу моделювання. Завдяки багатій уяві і відмінному почуттю гумору, незвичайні твори 45-річного Дж. Вільгельма набувають тривимірності і у будь-якого викликають посмішку. Те, що він створює, більше схоже на картини, ніж на фотографії, які виглядають однак справжніми художніми шедеврами. (Тому не випадково, що чимало великих рекламних агентства є його клієнтами. До недавнього часу місцем роботи Вільгельма було крісло IT-директора. А зайнятість на постійній роботі змушувала проводити свої екстраординарні маніпуляції з фотографіями вночі).

Свій головний проект Вільгельм назвав «Мої безбашні доньки». (Знову спостерігаємо феномен лінгвоестетичного маніпулювання, поєданого із естетичним моделюванням мас-медійного повідомлення). Дивлячись на фото розумієш, що їх автор від душі посміявся, зображуючи «кровиночок» в найнеймовірнішому антуражі: на стільці високо в небі серед хмаринок, в ванні з морським котиком; індуса, який вчить танцювати локшину; маленького пінгвінчика; акробата, який йде по канату з парасолькою в руках; культуриста, який піднімає важелезну штангу; інопланетянина тощо. Насправді Джону як своєрідному голові такого великого сімейства можна позаздрити, адже не у кожної дитини в сімейному альбомі зберігаються такі небанальні знімки. І глядач впевнений, коли діти Дж. Вільгельма підростуть, вони точно не будуть соромитися показувати друзям і подругам свої дитячі фотографії. Адже тут немає сумних знімків в пісочниці, на гоїдалках або з осликом в парку. Кожна дитяча фотографія, завдяки старанням батька, перетворилася на справжній шедевр фотоманіпуляції. «Я «фотоголік» і «сім'яголік». Сім'я для мене – святе. Все, чим я талановитий, все, що я вмію, я інвестую в сім'ю і своїх дівчаток. Думаю, їм завжди буде приємно перегортати такий дитячий альбомчик», – коментує Джон знімки в соціальній мережі.

Варто зауважити, що фотограф креативить не лише з фотографіями доньок та дружини. Усі без винятку його фотографії оригінальні і розважають не гірше цікавої комедії. Судячи з останніх записів на сторінці Вільгельма у Фейсбукі, нині він більше співпрацює з Cinema 4D. Отже, це значить, що поціновувачі творчості швейцарського фотохудожника у його нових роботах побачать більше нефотореалістичної візуалізації сцен (нефотореалістичного рендерингу – графіки, живопису, технічних ілюстрацій і мультиплікаційного стилю).

Для українських же реалій більш типовим є зображення, створене у графічному редакторі з поєднанням фрагментів різних малюнків, яке має гумористичний характер, так звана фотожаба. Включення за допомогою монтажу різностильових об'єктів або тем до зображення посилює його естетичний ефект. Найчастіше серед українських інтернет-видань використовує такі фотожаби Цензор.нет [10]. Цей інформаційний сайт навіть містить окрему лінку «Фотошопи», де зібрано 5 700 фотожаб. Усі вони відображають реалії життя і поділені за тематичним принципом на 32 групи (російською мовою – Авто, Ахметов, Богатырьова, Витренко, Война на Кавказе 2008, Газовые отношения, Жены политиков, Киевские выборы 2008, Кино, Коммунисты, Кучма, Литвин, Лукашенко, Луценко, Медведев, Мороз, Наша Украина, Пискун, Плакаты Великой Отечественной Войны, Плакаты Холодной Войны, Политика, Путин, Разное, Регионы, Симоненко, Социалисты, Тигипко, Тимошенко, Черновецкий, Ющенко, Янукович, Яценюк). Але основою більшості фотожаб є популярна фотографія з новин, сюжет яких доповнюється в графічному редакторі різними комічними

елементами. Невід'ємним структурним компонентом значної частини фотожаб є коментар – висловлювання або репліка/думка героя сюжету, яка органічно доповнює візуальний ряд. Так, на Цензор.нет легко знайти фотожаби на висловлювання мера Києва В. Кличка, на ідею історичної справедливості, «анти» фашизму, Новоукраїни, нових пригод «шуріка», середньозважений курс, печерського поручителя, найгуманніший суд, нестаріючий парик тощо. Як бачимо, естетичне моделювання наразі створює віртуальну реальність, правда із комічним ефектом. Вона «...може слугувати як втеча від життя. Так і розширенням меж останнього» [11, с. 135]. Зауважимо, що при цьому створений віртуальний світ має спільний компонент з реальним світом, а це означає, що маємо справу не з заміщенням реальності віртуальною, а з розширенням можливостей наявної реальності.

Естетичне моделювання відображає сучасний стан людини у світі та пошук нею шляхів розширення чи поглиблення власної духовності, досягнення людського буття, долання негативних наслідків хаотичності сучасного життя в усіх його можливих вимірах.

Таким чином, естетичне моделювання виступає в ролі дієвого агента комунікації, який проходить так би мовити і горизонтально, і вертикально у культуротворчих процесах сучасності загалом і у проявах зображальної естетики сучасних арт-практик зокрема. Так, по горизонталі, тобто через діалог різних культур, він долає перешкоди на шляху реалізації міжособистісної комунікації. А по вертикалі цей специфічний агент комунікації проходить через всю історію естетичного самовизначення людства. При цьому «мова» естетичного моделювання, в першу чергу, виступає шляхом до подолання ізольованості та закритості особистісних світів. Крім того, вона постає як здатність сприйняття Іншого, а також як можливість до поліфонічного діалогу. Відтак естетичне моделювання вибудовує невидимі зв'язки між високою, елітарною та масовою культурами сьогодення. Однак зауважимо, що лінгвоестетичне маніпулювання громадською думкою може мати як позитивну, так і негативну спрямованість в залежності від інтенцій автора повідомлення.

Напрацьований матеріал може бути використаний як для розвитку медіа дизайну, так і послугувати основою становлення практичної естетики. Він дає змогу зрозуміти не лише специфіку уже існуючих форм естетичного моделювання в зображальній естетиці ЗМІ, а й передбачити їх майбутній розвиток.

Література

1. Оніщенко О.І. Художня творчість: проект неklasичної естетики / Олена Оніщенко. – К.: Ін-т культурології Академії мистецтв України, 2008. – 232 с.
2. Бранский В.П. Искусство и философия / В.П. Бранский. – Калининград: Янтарный сказ, 1999. – 703 с.
3. Поліщук О.П. Людина у вимірах естетичної та культурної антропології: моделювання, інологіка і ціннісний вектор образної стратегії мислення в умовах цивілізаційних зрушень сучасності / О.П. Поліщук // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2014. – Вип. 3 (75). – С. 3-7.
4. Сладкевич Н.В. Естетика комп'ютерного моделювання : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.08 / Сладкевич Нікіта Вікторович. – К., 2014. – 17 с.
5. Поліщук О.П. Художнє мислення: естетико-культурологічний дискурс / Олена Поліщук. – К.: ПАРАПАН, 2007. – 208 с.
6. Батьки вигадують унікальні маскарадні костюми для своїх дітей-інвалідів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/foto/batki-vigaduyut-unikalni-maskaradni-kostyumi-dlya-svoyih-ditey-invalidiv.html>
7. Пастернак Я.П. Поэтика пластического изображения / Я. П. Пастернак. – К., 1991. – 155 с.
8. <https://www.facebook.com/johnwilhelmisaphotoholic>
9. http://censor.net.ua/photo_news/326546/nestareyuschiyi_parik_srednevzveshennyi_kurs_dogovorennosti_poputinski_sveije_fotojaby_ot_tsenzornet
10. Журба М.А. Девіртуалізація віртуального : на вершині падіння [Текст] : монографія / Журба М. А. ; Ін-т хім. технологій Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. – Луганськ : НОУЛІДЖ, 2013. – 348 с.

The specificity of developing ways of positive image of human with special needs in mass media, in particular on examples of Ukrainian mass-media space is considered. Ways of creating such mass media products and their humane potential, namely lingual aesthetic manipulating and aesthetic modeling are researched. The specificity of aesthetic modeling in practice of figurative aesthetics of modern mass media is analyzed. The notion of aesthetic information of the communicative act for determining peculiarities of the lingual aesthetic public opinion manipulation in the journalistic message and the notion «lingual aesthetic manipulation» are given.

Key words: aesthetic modeling, lingual aesthetic manipulation, journalistic message, mass-media image of human with special needs, aesthetic information of communicative act.